

ע"פ 664/23 – מדינת ישראל נגד פלוני

[נוסח ערוך של פסק הדין ממנו הושםתו פרטיים חסויים.
נוסחו המלא והמחיב של פסק הדין הוא זה אשר ניתן ביום 24.5.2023]

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פליליים

ע"פ 664/23

לפני:
כבוד השופט י' אלרון
כבוד השופט א' שטיין
כבוד השופט י' כשר

המעוררת:
מדינת ישראל

נגד

המשיב:

פלוני

ערעור על החלטת בית המשפט המ徇ז ירושלים ב-
תפ"ח 38491-12-20 מיום 14.12.2022 שניתנה על
ידי סג"נ השופט ר' כרמל והשופטים א' רומנווב ו-ש'
רנרג

תאריך הישיבה:
(27.3.2023) ה' בניסן התשפ"ג

בשם המัวרת:

עו"ד ורד חלאוה

בשם המשיב:

עו"ד אריאל הרמן; עו"ד חנן ג'בסקי

פסק דין

השופט י' אלרון:

עמוד 1

1. לפנינו ערעור על החלטת בית המשפט המחויזי בירושלים (סגן השופט ר' כרמל, השופט א' רומנווב והשופט ש' רנר) ב-תפ"ח 38491-12-14.12.2022 מיום 30.5.2022, בגין אישר את פסק דין מיום 1991-א-30 מיום 14.12.2022 על מנת צו אשפוז עבור המשיב לתקופה מרבית תשלשה אחת, לפי סעיף 15(ב) לחוק טיפול בחולי נפש, התשנ"א-1991 (להלן: **חוק טיפול בחולי נפש**).

הסוגיה המונחת לפתחנו אינה סוגיה עונשית. המשיב זוכה מחויבות פלילית לניסיון רצח קרוביו (להלן: **נפגעי העבירה**), משנקבע כי היה שרוי במצב פסיכוטי חריף בזמן זה. בעקבות כן, בית המשפט המחויזי הורה על אשפוזו. עתה, נדרש לנו לבחינת התקופה המרבית לאשפוזו הכספי במלול הפליל.

רקע עובדתי נדרש

2. נגד המשיב הוגש כתב אישום שלו ב-27.11.2020, שlf מגירת הסכינים בדירת נפגעת העבירה א', סcin בעלת להב באורך של 20 ס"מ. או אז, ניגש ב מהירות לכיוון נפגע העבירה, תוך שהוא על מעשי מקרים שיעזב את הסcin, הניף את הסcin לעבר נפגע העבירה ושיסף את פניו בעוד שהוא צעק לעברו שיחדלו ואך זרך לעברו כסא בניסיון להדוף אותו. בנוסף, המשיב ذكر את נפגעת העבירה א' בידה השמאלית, וכן שיסף את צווארו של נפגעת העבירה ב' אשר ניסתה להימלט מפניו. לאחר מכן, המשיב פגע פעמי נספת בגופו של נפגע העבירה בעת זהה האחרון גונן בגופו על בנו התינוק מפניו לפני שביידיו המשיב. במהלך ההתרחשות, התינוק נפל על שטיח הסלון ונחבל בראשו.

בעקבות מעשיו של המשיב, נגרם לנפגעת העבירה ב' חתק במרכז הצוואר באורך של כ-4 ס"מ; לנפגע העבירה נגרמו חתכים עמוקים מהשפה עד הסנטר, וכן חתק בחזהו ובכף ידו; ולנפגעת העבירה א' נגרם ביד שמאל חתק עמוק באורך 10 ס"מ שחתך את הגידים ביד וחתק נוספת באורך של 3 ס"מ; וכן, השלואה והtinok נזקקו לטיפול רפואי בבית החולים.

בגין מעשים אלו, למשיב יויחסו 3 עבירות של ניסיון רצח לפי סעיף 305(1) לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: **החוק**).

3. עוד מתואר בכתב האישום, כי ביום 28.11.2020 במהלך קליטת המשיב בבית המעצר בירושלים, הוא התנגד לשיעשה בו חיפוש, הניף את ידיו לעבר הסוחרים ואף נשך אחד מהם בcpf ידו הימנית. בגין מעשים אלו, למשיב יויחסה עבירה של תקיפה עובד ציבור לפי סעיף 382א(ב)(1) לחוק.

4. בית המשפט המחויזי בהחלטתו מיום 3.5.2022 נדרש לבחינת מצבו הנפשי של המשיב בעת ביצוע המעשים ואחריותו הפלילתית להם. הובהר, כי אין חולק שבמועד ביצוע המעשים המשיב היה נתון "במצב פסיכוטי חריף" כהגדרתו. נקבע, כי למצב זה היו שלושה גורמים - הגורם הדומיננטי והמשמעותי ביותר הוא פוסט-טריאומה ממנה סבל בעקבות התעללות חמורה שעבר בילדותו; שני הגורמים הנוספים, שלהם השפעה משנה, הם שימוש בסוג LSD ומעורבות עקבות החלטת בית הדין הרבני שהתרחשו כשבועיים עבור לאיורע כתוב האישום. אשר על כן, נקבע כי בהתאם להוראות סעיף 34 לחוק, המשיב לא היה בר-עונשין בעת ביצוע המעשים שייחסו לו בכתב האישום, ומשכך הורה

בmarsh על זכויות.

5. בפסק דין מיום 30.5.2022 בית המשפט המחויז קבע כי הנאשם "עדין חולה" כהגדרת סעיף 15(ב) לחוק טיפול בחולי נפש, אך שחרורו עלול לסכן את שלומו ואת שלום הציבור. זאת, הואיל וה הנאשם "אין שרי במצב בהיר ובリア" בשל העובדה שהוא סובל מפוסט-טריאומה מרכיבת ונוכח החש כי יפסיק את הטיפול בו או ישוב ושתמש בסמים מסוכנים. על כן, הורה על מתן צו אשפוז ל הנאשם.

באשר לmarsh תקופת האשפוז, בית המשפט המחויז סבר כי יש ליתן בעניינו צו אשפוז לתקופה אשבוז מרבית הקצרהמתקופה המאשר המריבת בהתאם לסעיף 15(ד1)(א) לחוק טיפול בחולי נפש. נקבע, כי בעניינו של הנאשם מתקיימות "נסיבות מקילות מיוחדות" לאחר שעובר לאירועי כתב האישום אישפז את עצמו מרצון במחלה סגורה בבית החולים, ושות ספורות קודם ביצוע המעשים הוצאה בכוח אל מחוץ לכוטלי בית החולים, חרף טירובו להשתחרר ובקשו כי יותר באשפוז. עוד נקבע כי מתקיימים "טעמים מיוחדים" כנדרש, לנוכח נסיבות חייו הקשות, בכללן היה קורבן כאמור להתעללות חמורה בעת שהיא נער. לנוכח האמור, ניתן צו אשפוז בעניינו לתקופה מרבית של שנה אחת החל מהתחלת אשפוזו בבית החולים.

6. גם לאחר שהדין הושב לבית המשפט המחויז לצורך שמייעת טענות הצדדים ביחס לmarsh תקופת האשפוז המרבית בעקבות החלטת בית משפט זה (ע"פ 4804/22 מדינת ישראל פלוני (15.9.2022)), בית המשפט המחויז שב אישר בהחלטתו מיום 14.12.2022 את פסק דין אשר לפיו צו האשפוז שניתן ל הנאשם ימודע על תקופה מרבית של שנה אחת בלבד. על החלטתו זו נסוב הערעור שלפניינו.

טענות הצדדים בערעור

7. לטעתה המערערת יש לפרש את החירג הקבוע בסעיף 15(ד1)(א) לחוק טיפול בחולי נפש באופן מצומצם ביוטרכואה מלשון החוק וכן מדיניות ועדת העבודה, הרווחה והבריאות שעסיקה בניסוח הוראות סעיף זה.

נטען, כי החירג מתייחס לנסיבות מילויו של חילוק מעשה העבירה עצמו, ולא כלפי אירועים או נסיבות שהתרחשו עבור מעשה העבירה. מכאן שאין בעובדה כי הנאשם בקש להישאר באשפוז מעשי כדי לבוא בגדר החירג. עוד נטען כי מילא נקודת המוצא היא כי הנאשם לא אחראי למעשי ואינושם בגנים, והרי צו האשפוז אינו מהוות תחליף לעונש ועל כן אין חשיבות למסכת האירועים שהתרחשו עבור לכתב האישום.

כמו כן, נטען כי החירג נועד בסיסונו לחול רק כאשר קיימים פער גדול בין מעשה העבירה לעונש המקסימלי הקבוע בצדיה וכאשר מדובר "במעשים קלים", אך שלא יהא מצב שבו הנאשם ארוכות בגין עבירה פונית. על כן, נטען כי ככל לא ניתן להציג על "נסיבות מילוי מיוחדות" כאשר מדובר במעשי ניסיון לרצח, ובפרט ביחס למשטי המסייע בהם שיסוף את גרון נפגעת העבירה ב', חתר את פניו נפגע העבירה ואף פצע את נפגעת העבירה א'.

המעעררת הוסיפה כי מילא אין בהעמדת תקופת האשפוז המרבית לשך שנה אחת בלבד כדי ליתן מענה הולם "למסוכנות המופלגת" כלשונה הנשකפת מהמשיב. תקופה שכזו עלולה לאין את העבודה הוועדה הפסיכיאטרית שתפקידיה וסמכותה לקבוע אם המשיב עודנו מסוכן ובהתקנים אם הוא ראוי לתקופת אשפוז נוספת. בהקשר זה אף הובהר כי המשיב ממילא מובא באופן עיתוי לפני הוועדה הפסיכיאטרית אשר בסמכותה לשחרר את המשיב, וכן סמכותה מהוות 'תחליף' לשיקול הדעת של בית המשפט ביחס לתקופת האשפוז המרבית בעת מתן הוץ.

בהשלמת טיעון שהוגשה מטעם המערערת, נטען כי לא ניתן ללמידה על פרשנות המושג "מעשה העבירה" או נסיבות ביצועו מהיקש בדרך פרשנות סעיף 40ט לחוק או פרשנות 'פתח המילוט' הקבוע בסעיף 301(ב) לחוק אשר חוקק חלק מהפרormה בעבירות ההמתה,=o האoil וענינים של סעיפים אלו במידת אשモול נאים בעוד שבונינו תכליות חוק טיפול בחולה نفس שונות בסיסון, כאשר צו האשפוז לא nodע להעניש את הנאשם, ומידת האשמה כלל אינה רלוונטית לעניינו.

8. מנגד, לעומת המשיב בדיון החיל בבית המשפט המחויז את החיריג הקבוע בסעיף 15(ד)(2) לחוק טיפול בחוליنفس והורה על תקופת אשפוז מרבית לשך של שנה אחת. זאת, לנוכח הנסיבות המקלות הייחודיות בהן בוצעו מעשי המשיב, אשר למרות שעה כל שביכולתו כדי למנוע סיכון, הוצאה בניגוד לרצונו מאשפוז בבית החולים ו- "נכפה בעל כורחו להיות מופקר לפסיכואה שהתרצה בו", כלשהו.

אשר לפרשנות החיריג, נטען כי לפי פשוט לשון הסעיף הוא חל על כל עבירה- חמורה כקלה, כך גם על עבירות ניסיון לרצח. כמו כן, הודגש כי הסעיף מתייחס לכך שמעשה העבירה בוצע במסגרת מסוימת במיוחד, וכי לא מדובר בנסיבות מקלות דואק באיצוע מעשה העבירה עצמה.

עוד נטען, כי כעולה מחוות דעת המומחים שהוגשו לבית המשפט המחויז, בשלב זה המשיב אינו פסיכוטי ואין צורך באשפוזו. מילא, בהיעדר רכיב טיפול נדרש, יש לפעול לצמצם את אשפוזו שהרי אשפוז אינו בגדר ענישה אלאnodע לספק טיפול לנאם ולהגן על הציבור מפניו. נטען כי גם בראי היבט זה, הגבלת תקופת האשפוז המרבית של המשיב לשנה אחת - הולמת וראיה.

בහשלמת טיעון מטעם המשיב, נטען כי גם בהתאם לפרשנות המערערת שלפיה נדרש כי הנסיבות המייחדות יתקיימו במעשה העבירה עצמו, אליו מדובר באירוע אחד מתמשך החל מהתALKות המצב הפסיכוטי ולכל הפחות למן השלב שבו המשיב ניסה להימנע מביצוע העבירה. עוד נטען כי לעניין משך תקופת האשפוז יש להתחשב בכך שהמשיב גילה אחריות וניסה להגן על הציבור למול הרשלנות הנטענת של בית החולים.

דין והכרעה

9. במקודם הערעור שלפנינו -תקופת האשפוז המרבית אשר בית המשפט יקבע במועד מתן צו האשפוז עברו נאשם-חוליה-נפש. אקדמיות אחירות וabhängigין כי דין הערעור להתקבל, במובן זה שתקופת האשפוז המרבית בעניינו של המשיב תהיה כתקופת המאריך המרבית בהתאם לסעיף 15(ד)(2) לחוק טיפול בחולי نفس, היינו תקופת אשפוז מרבית של 20 שנים.

אפתח ואציג את המוגדרת הנורמטיבית הרלוונטית לעניינו.

מסגרת נורמטיבית – אשפוז כפוי

10. התמודדות החברה עם חולי הנפש בכלל והיחס אליהם במסגרת המשפט הפלילי בפרט, מעוררת שאלות מרכזיות מקדמת דנא (ראו: אפריםיהם-שטיינרחריגימבאלכורךם – משוגעיםומצרים בחבראה יהודית באירופה הבינימית 144-155 (2007)). רק במחצית השנייה של המאה ה-19 חלה תפנית ביחס לחולי הנפש אשר נתפסו כבעל זכויות שווה, ובהתקם המוקד ביחס לחולים הופנה לטיפול בהם ושיקוםם (דורית נחמני אלבן "זכותה הילכת של חולאים החוקתיות של הלוקים בנפשם במשפט הפלילי – פרשת רוט ועד פרשת ואחנון" שורשים במשפט 283, 284-285 (דינה זילבר עורכת, 2020)).

לעתים, מחלת הנפש מכאה שורש עד כדי פגיעה בתפקוד הקוגניטיבי, הרגשי ובכושר בחינת המציאות והשיפוט של החולה, באופן המוביל לכך שהחוליה אינה מסוגל לדאוג לצרכיו ואף עלול להיות סיכון לעצמו ולסביבה, כאשר לא יותר אלא לאשפוז בפרקיה – למעןו ולמען הציבור. אשפוז כפוי זה פוגע, בלית ברירה, בחירותו ובכבודו של החולה ועלול להטיל בו סטיגמה חברתית ו עצמית.

11. חוק טיפול בחולי נפש מבahir ומגדיר כי מטרתו העיקרית של האשפוז הכספי של נאשם-חוליה-נפש היא "קבלת טיפול רפואי" (סעיף 35(ב) לחוק טיפול בחולי נפש). המשמעותiao כי אمنם חירותו וכפועל יצא השבת המסוגלות להיות אחראי להתנהגותו בחברה בין-חברון (мотי מרק "יכזראילקבועםשרצואשפוזפסיכיאטריבסולפלילי? מבטבעדשהשלטורתהמשפטתיפולי" ספר אליקים רובינשטיין 1996, 1997 (אהרברט ואחים עורכים, 2021) (להלן: עניין וילנץ'יק)). ספר ("יכזראילקבועםשרצואשפוזפסיכיאטריבסולפלילי").

מטרה נוספת לאשפוז הכספי היא הצורך בהגנה על הציבור מפני מסוכנות החולה. זו זכותה, ואף חובתה, של החברה המאורגנת להגן על עצמה ועל חבריה מפני חולי נפש אשר עלולים להוות סכנה (רע"פ 97/2060 וילנץ'יק' הפסיכיאטריה מחוזי – תל-אביב, פ"דנבו(1) 697, 707 (1998) (להלן: עניין וילנץ'יק)). במידה מסוימת, תכליות ומטרות אלו מתנגשות האחת ברעותה, כאשר האיזון העדין ביןין בכל חברה הוא ביתוי לтипוסותיה ועמדותיה.

12. הדרך לאשפוזו הכספי של נאשם-חוליה-נפש במסלול פלילי לפי סעיף 15 לחוק טיפול בחולי נפש עוברת דרך שני אפיקים אפשריים – בחינת הנסיבות הדיוונית של הנאשם לעמוד לדין ובוחינת הנסיבות המהוותית של הנאשם בעת ביצוע המעשים. באפיק הראשון, אילו החלטת בית המשפט כי הנאשם כשיר לעמוד לדין מחייבת מחלת הנפש ממנה הוא סובל, יופסקו ההליכים נגדו לפי סעיף 17 לחוק הדרוז הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982. בשלב זה, בית המשפט רשאי להורות על אשפוזו הכספי לפי סעיף 15(א) לחוק טיפול בחולי נפש.

באפיק השני, היהובית המשפט יקבע כי הנאשם כשיר לעמוד לדין אלא שהוא אינו בר-עונשין מאחר שהוא חוליה בעת ביצוע המעשים, והוא "עדין חוליה" בשלב זה, אין הנאשם יזכה בבית המשפט יזכה על אשפוזו הכספי לפי סעיף 15(ב) לחוק טיפול בחולי נפש (רע"פ 2675/13 מדינת ישראל וHon (3.2.2015) (להלן: עניין וחנן)).

13. בשני האפיקים, לאחר שהורה בית המשפט על אשפוזו של הנאשם-חולה-נפש, מועבר ענינו לבחינת ועדת פסיכיאטרית הדנה בענינו, לכל הפחות, אחת לשישה חודשים (סעיף 28 לחוק טיפול בחולי נפש). חירותו של הנאשם-חולה-נפש מסורה אףו לידי הוועדה הפסיכיאטרית המוסמכת, בין היתר, להורות על שחרורו. כאשר על החלטת הוועדה ישנה הזכות ערעור לבית המשפט המ徇ז (סעיף 29 לחוק טיפול בחולי נפש).

14. להשלמת התמונה, לצד אשפוז כפוי במסגרת "מסלול פלילי" הנועד לחולה-נפש המעורב בפליליים, כמפורט לעיל, ישנה אפשרות לאשפוז כפוי במסגרת "מסלול אזרחי" המיועד להסדר טיפול בחולים שלא ביצעו עבירה, אך מתעורר צורך לאשפוזם על רקע מסוכנותם לציבור ועצמם. בכלל, במסלול האזרחי הפגיעה בחירותו של חולה הנפש היא פחותה מאשר במסלול הפלילי (בש"פ 2305/00 פלוני מдинתיישראלי, פ"דנד(4) 289,312-308 (2000)). בעוד שבירת המחדל במסלול הפלילי היא כי האשפוז הכספי נמשך כל עוד הוועדה הפסיכיאטרית לא הורתה על שחרור הנאם-חולה-נפש (בכפוף לתקופה המרבית), במסלול האזרחי תקופת האשפוז מדודה וקצרה, ובנסיבות הוועדה להאריכה לתקופות קצרות בלבד. הבדל נוסף כי בעוד שבמסלול האזרחי רשאי המנהל הרפואי של בית החולים לשחרר או להוציא לחופשות את חולה-נפש, לא כן במסלול הפלילי בו ההכרעה מסורה לידי הוועדה הפסיכיאטרית, אשר על החלטותיה ניתן ערעור כאמור לבית המשפט המ徇ז.

15. הסדרי האשפוז הכספי שנקבעו בחוק טיפול בחולי נפש הקימו ביקורת רבה מכיוונים שונים (להרחבה ראו: דרורה נחמני-רטט "סוגיות הנוגעות לתיקונים בחוק טיפול בחולי נפש, התשנ"א-1991" רפואה ומשפט 35, 81 (2006)). בעקבות כן, הוקמו ועדות מוקצועות אשר המליצויהן הבשילו במרוצת השנים לתיקוני חקיקה (דברי ההסבר להצעת חוק טיפול בחולי נפש (תיקון מס' 8), התשע"ב-2012, ה"ח 668, 668 (להלן: דברי ההסבר לתיקון מס' 8)). במקודם תיקוני החקיקה באו לידי ביתו ביתר שאת תכליות האשפוז הכספי הנועד כאמור להעניק טיפול רפואי למנאיו הולם לנאם-חולה-נפש, בשים לב לצורך בהגנה על נפגעי העבירה ועל הציבור בכללתו בדגש על מסוכנות החולה.

בתוך כך, לאור תכליות האשפוז הכספי, הותווה שיקול הדעת של הוועדה הפסיכיאטרית בעת שהיא נדרשת לבחינת שחרورو של נאם-חולה-נפש. במסגרת זו, נקבע כי הוועדה תשקל, בין היתר, הן את צרכיו הטיפוליים כסיכון החלמתו והתנאים הדורשים לשיקומו; הן את מסוכנותו, נסיבות ביצוע העבירה שבשלה אושפז, עברו הפלילי וממשך הזמן שחלף מתחילת האשפוז (סעיפים 28(ב1)-(ב2) לחוק טיפול בחולי נפש) (דברי ההסבר לתיקון מס' 8, בעמוד 672).

כמו כן, נקבע כי בענינו של נאם-חולה-נפש המואשם בעבירות נסיון לרצח או רצח תידין ועדת פסיכיאטרית מיוחדת, ולה יוננקו סמכויות פיקוח ובקרה על החולה אף לאחר שחרורו מהאשפוז, וזאת לנוכח מסוכנותו הגבוהה (סעיפים 28א-ו לחוק טיפול בחולי נפש) (דברי ההסבר לתיקון מס' 8, בעמוד 675-676).

תקופת האשפוז המרבית

16. תיקון נוסף ומשמעותי לחוק טיפול בחולי נפש, הניצב בסיס הערעור שלפניו הוא קביעת תקופת אשפוז מרבית באשפוז כפוי בגדרו במסלול הפלילי. במקביל לדינוי הוועדות המוקצועות שצינו לעיל, סוגיה זו הגעה לפתחו של בית משפט זה בענין פלוני (ע"פ 3854/02 פלוני הוועדה הפסיכיאטרית המחויזת למבוגרים, פ"דנד(1) 900 (2003) (להלן: עניין פלוני)).

בתמצית יתואר כי פלוני הואשם בעבירות תקיפה וגנבה, אולם משנקבע כי הוא אינו מסוגל לעמוד לדין, בית המשפט הורה על אשפוזו. בהמשך הוגשנו נגד פלוני כתבי אישום נוספים בגין תקיפה חבלנית ואיומים נגד אמו, וכן הוצאה עבورو צו אשפוז נוספת. עניינו של פלוני הובא לפני הועודה הפסיכיאטרית ואשפוזו הוארך מפעם לפעם נוכח חשש מפני מסוכנותו, כך שבמצטבר פלוני עשוי האשפוז במשך כ-14 שנים. הנשיא א' ברק התרעם על מצבו של פלוני והdagש כי אילו היה מתנהל משפטו סדרו והוא היה מורשע, אז היה מסיים זמן לרצות את עונשו. בעקבות כך, הביע ביקורת ביחס למצב החוקי החסר וקרא לתקן בו שתיקבע הוראה מפורשת הקובעת גג למשך האשפוז הכספי במסלול הפלילי באופן המażן בין חירותו של חוליה הנפש לבין מסוכנותו לציבור. בד בבד ובהתאם הוודגש צו אשפוז חריג ממתחם הסבירות כאשר קיימת חסבתה בירבイト חוקות האשפוז החלפה בהונשה המקסימלי שהנאשמה הכספי לאilon הערמומי שפטו והוא המורשעבו" (עניינו פלוני, בעמוד 909). על כן, עניינו של פלוני הושב לבית המשפט המוחזק לבחינה אם יש לבטל את צו האשפוז בעניינו.

17. בחלוּף למעלה מעשר מאז ניתן פסק הדיון בעניין פלוני, תוקן חוק טיפול בחולי נפש (תיקון מס' 8), התשע"ה-2014, ס"ח 128 (להלן: תיקון מס' 8), ולראשה נקבעה תקופה מרבית לאשפוז הכספי במסלול הפלילי:

"15(ד1) בית משפט לא יקבע בצו לפי סעיפים קטעים [15] (א) או (ב) את תקופת האשפוז או הטיפול הרפואי, ואולם יורה בצו על תקופת האשפוז או הטיפול הרפואי המרבית לפי הוראות פסקאות (2) ו-(3).

(2) תקופת האשפוז או הטיפול הרפואי לא תעלה על תקופת המאסר המרבית" (ההדגשה הוספה - י' א').

עוד נקבע שכאשר עסקין בנאים שעניינו מובא לפני בית משפט השלם איזה תהיה התקופה המרבית 7 שנים בלבד; כי במקרה של ריבוי עבירות תהיה זאת תקופת המאסר הארוכה מבין העבירות; וכי במקרה של עבירה שידינה מאסר עולם חובה, התקופה המרבית תעמוד על 25 שנים.

18. גם בכך לא תמה הסוגיה. בתי המשפט נחלקו ביחס לפרשנות התיבה "לא תעלה" – היה מי שסביר כי בכך נותר שיקול דעת לבית המשפט לקבוע תקופת אשפוז קצרה מתקופת המאסר המרבית, ומנגד היה מי שסביר כי בבית המשפט אין מנוס מלקבע את תקופת המאסר המרבית ותו לא (ראו: פrho' הדיון מיום 16.11.2015 ב-ע"פ 6365/15 מדינתיישראל גולן (11.7.2016)).

על רקע אי-בahirות זו, תוקן חוק טיפול בחולי נפש (תיקון מס' 9) התשע"ו-2016, ס"ח 947 (להלן: תיקון מס' 9) אשר הובחר בסעיף 15(ד1)(2) כי הכלל הוא:

"תקופת האשפוז או הטיפול הרפואי המרבית יהיה התקופה המרבית" (ההדגשה הוספה - י' א').

יחד עם זאת, בעקבות ביקורת של חברי ועדת העבודה, הרווחה והבריאות, ובמסגרת הסכומות בין נציגי משרד

המשפטים לנציגי הסניגוריה הציבורית, הוסף חריגכלל הגורף בדבר תקופת המאסר המרבית המנוו' בסעיף 15(ד1)(2א) לחוק טיפול בחולי נפש:

"(2א) על אף האמור בפסקה (2)(א) ו-(ב), שוכנע בית המשפט כי מעשה העבירה בוצע במסיבות מיוחדות בלבד, רשאי הוא, במקרים חריגיים ומטעים ייחודיים ישירותו, להורות בצוותא או להטיל מיטביות מוגנתה מארה מרבית" (ההדגשה הוספה - י' א').

19. בשלב זה יודגש פעמיינן – עסוקין, בתקופת האשפוז המרבית. היינו, בצו האשפוז נקבעה תקופת "גג" לתקופת האשפוז הכספי במסלול הפלילי, אשר לאחריה יש לשחרר את החולה או להעיבו לאשפוז במסגרת המסלול האזרחי. עובר לקביעה זו, כאמור, המחוקק לא הגביל את משך האשפוז הכספי של החולה במסגרת המסלול הפלילי.

ויצא אפוא, כי בגין דאשר יכול להשתמע, הקביעה של המחוקק כי תקופת האשפוז האוטומטית מארה מרבית, אינה קביעה מחייבת, כי אם קביעה המティיבה את המצב בהשוואה למצב החוקי עובר לתיקון מס' 8 ותיקון מס' 9.

20. יובהר, שגם נקבעת תקופת אשפוז מרבית כמשך תקופת המאסר המרבית, אין המשמעות היא כי החולה ישאה באשפוז במשך זמן זה, אלא כי זה הזמן המקסימלי האפשרי לשם כך. כך גם פורט והודגש בדבריה הסבר להצעת חוק טיפול בחולי נפש (תיקון מס' 4) (תקופת אשפוז או טיפול מרבית), התשע"ז-2016, ה' ח0580 (להלן: דבריה הסבר לתיקון מס' 9) כי "כברובה מקירמת התקופה המרבית לאתיה ההתקופה בהשבה היה הנאשם מאושפזאות חתכלתי טיפול רפואי אטיבפועל, אלא הואי שחרר פניטומתקופה זו". על כך הוסיפה נציגת משרד המשפטים בדיוני ועדת העבודה, הרווחה והבריאות כי בפועל תקופות האשפוז קצרות ועומדות על מספר חודשים בודדים בלבד (פרוטוקול ישיבה 220 של ועדת העבודה, הרווחה והבריאות, הכנסת ה-20, 10, 21 (28.3.2016) (להלן: פרו' הוועדה מיום 28.3.2016) (כן ראו, לעניין חוקתיות תיקון מס' 9: ע"פ 3083/17 פלוני מдинתישראל, פסקה 26 (14.8.2018))).

היחס בין הכלל לחריג

21. על רקע סקירה זו מתבגרת הסוגיה המונחת לפתחנו וחשיבותה – מה היחס בין הכלל לחריג? אימתי ובאיזה מקרים רשאי בית המשפט לסתות מן הכלל המורה כי תקופת האשפוז המרבית תהיה כתקופת המאסר המרבית, וחתת זאת יקבע משך אשפוז מרבי קצר מתקופה זו? סוגיות אלו מחייבות יציקת תוכן פרשני לתיקון מס' 9. לאחר פרשנות החוק באופן עקרוני, אפנה לשומה בענייננו.

22. צעד פרשני ראשון לבחינת היחס שבין הכלל לחריג, נפנה כמתחיב לשון החוק. הכלל הקבוע בסעיף 15(ד1)(2) לחוק טיפול בחולי נפש הוא גורף ואין מאפשר שיקול דעת לסתות מהוראותיו ולפיו תקופת האשפוז או הטיפול המרבית תהיה תקופת המאסר המרבית. מנגד, החריג הקבוע בסעיף 15(ד1)(2) המאפשר לבית המשפט לקבוע תקופת אשפוז מרבית הקצרה מתקופת המאסר המרבית, כולל סיגים, תנאים ושיקול דעת באופן המלמד כי תחולתו מצומצמת.

לצורך הפעלת החיריג, על הנאשם-חוליה-נפש מוטל נטל משמעותי ביותר לשכנעתו בבית המשפט כי מתקיימים התנאים המצדיקים חריגה מהכלל בעניינו, וקביעת תקופת אשפוז קצרה מתקופת המאסר המרבית. בטורפן, לא רק שנדרש כי מעשה העבירה בוצע דווקא בנסיבות מקרים, אלא מודגש כי מדובר בנסיבות מקרים - במילים. עוד מביר המחוקק כי עסוקין אך ורק במקריםים, ובהתאם נדרש כי בית המשפט ינמק את החלטתו לחרוג מהכלל בטעמי סמייחדים בלבד. לאחר כל זאת, גם לאחר שבית המשפט אכן שוכנע כי לפני מקרה חריג ונסיבותיו מקרים - אין הוא מצוי לחרוג מהכלל, אלא המחוקק מותיר בידו את שיקול הדעת אם לעשות כן אם לאו.

רוצה לומר, לשון סעיפי החוק המתווים את הכלל והחריג לעניין תקופת האשפוז המרבית, מוחים לפי פשוט והגיונם של דברים, כי החריג יחול במקרים מצומצמים ביותר.

23. על היחס שבין הכלל לחריג ניתן ללמידה גם מכונת המחוקק העולה, בין היתר, מדויינית עדת העבודה, הרוחה והבריאות שעסוקו בתיקון החוק. כמוerto לעיל, בעקבות המלצות הוועדות המקצועיות וענין פלוני, המחוקק ראה לנכון לקבוע תקופה מרבית לאשפוז הכספי במסגרת המסלול הפלילי, כך הובירה חשיבות הדבר בדיוני הוועדה על ידי נציגת משרד המשפטים:

"האנו חונלאם בדברים על עונישה, אנחנו מדברים מישוש זוקוק לפולול כישתקופת המרבית על מנת, כיבלו צאות של ליטרתו בתמלול הפלילי, לכל ארץ שהוא ישכח לשנים רביםות כל כישתקופת הגשה החזק קובע אותו" (פרו' הוועדה מיום 28.3.2016, בעמוד 8).

עיקרון זה המדגיש את חשיבות קביעת תקופת אשפוז מרבית, תורגם בתיקון מס' 9 לכלל שלפיו תקופה זו תהיה כמשמעותו המרבית, הויל והחוק בישך "לקבוע תקופת המרבית בהתאם לטיפול רפואי, בהתאם להטבותו של הנאשם, בהתאם למטרת הקובל עצה העבירה, בلامת שיקול דעת ביטת המשפט, באופן שיתרת הדין נווטיס פקודות באשר לתקופת האשפוז" (דברי ההסבר לתיקון מס' 9, בעמוד 580).

24. אולם, חברי ועדת העבודה, הרוחה והבריאות, אשר הכירו בחשיבות קביעת תקופת אשפוז הכספי, התקשו לקבל את יישומו של הכלל באופן גורף, מבלתי שנותר שיקול דעת לבית המשפט שנותן את צו האשפוז לקצוב תקופת אשפוז קצרה מתקופת המרבית. כך הביעה נציגת הסנגוריה הציבורית את חששה מכל גורף שכזה:

"אנו באים ואומרים שזו דרך לא רעה בחלוקת מהקרים, אבל זו דרך שלא מושגה את המטרה במקרים אחרים, למה? כי פעומים יש פער מאוד גדול בין המעשה שנעשה לבין העונש המקסימלי שקבע בחוק. זה קשור לשיטת העונישה של עונשי מקסימום בארץ. لكن למשל אדם גידל עציץ של מריחואנה ונתפס. זו עבירה פלילית של ייצור סמים, זו עבירה של 20 שנות מאסר. אז הם באים ואומרים בסדר, לא 20, בית המשפט יוכל להורות על אשפוז מקסימלי עד שבע כי זו סמכות של בית משפט שלום. ועודין, היחס בין לגдел עציץ מריחואנה לבין תקופת אשפוז מקסימלית של שבע שנים הוא לא מידתי. הוא לא קשור[...]"

הבעיה היא בחלוקתם בין מנגנון של שיפוטם של מקרים לבין מנגנון של שיפוטם של החלטת העונשים. נטילה המוחלטת של שיקול דעת בטיב המשפט, שינידן וויצה לה שמור על היחס בו המעשה, לא בזיה העבירה" (פרו' הוועדה מיום 28.3.2016, בעמוד 13).

בעקבות חשש זה, הוסיף החיריג המאושר לבית המשפט לקבע תקופת אשפוז מרבית קצרה מתקופת המאסר המרבית. כוונת החוקnik אפוא היא למנוע באמצעות החיריג מצבים 'אבסורדיים' שבהם הנאשם-חוליה-נפש עלול לשאת באשפוז כפי פרק זמן לא-מידתי ביחס למעשה העבירה שיוחס לו.

25. אולם, כבר במהלך דיוני הוועדה, נציג משרד המשפטים הביעה ספק בדבר נחיצות החיריג מאחר שניתן מענה לחשש האמור באמצעות הבנית שיקול הדעת של הוועדה הפסיכיאטרית הבוחנת את אשפוזו של החולה. זאת לאחר שלבסוף בוחנת החוליה על הוועדה לשקל, בין היתר, את נסיבות העבירה שבשלה ניתן צו האשפוז אל מול משך הזמן שחלף מאז תחילת האשפוז (פרוי' הוועדה מיום 28.3.2016, בעמוד 21). לעניינו, המשמעות היא כי ברוב רובם של המקרים אין צורך בחיריג, הויל והפרוצדורה של הליך האשפוז הכספי ובחינת הוועדה מספקים מענה מובנה לחשש.

26. זאת ועוד, גם בוחנת מטרת האשפוז הכספי ותכלית הכלל שלו תקופת האשפוז תהא כתקופת המאסר המרבית, שופכות אוור על היחס שבין הכלל לחיריג. כאמור לעיל, חוק טיפול בחולי נפש מציב בראש מעיניו כמטרה עיקרית את הטיפול הרפואי הרפואיבחוליה-נפש במסגרת האשפוז, וזאת לצד הגנה על הציבור מפניו מסוכנותו.

על פניו הדברים, קביעת תקופת אשפוז הכספי אשר לאחריה מושחרר מאשפוז במסגרת המסלול הפלילי, עלולה לחזור תחת מטרות אלו. זאת לאחר שאהשפוז פוקע בתום התקופה המרבית במנוטק מצרכיו הטיפולים של החולה ואף מידת מסוכנותו לציבור, בעודו ייישר הטיפול הפסיכיאטרי יקבע ויואתם לפרוגגוזה של המחללה, רמתה תובנה של החוליה ותוכחה מחייבת דיבחיס להיענות להתקופה הבטיפול (כיצדראילקבומשרצואשפוזפסיכיאטריבומסלולפלילי, בעמוד 1192).

אמנם, בתום תקופת האשפוז הכספי בمسلול הפלילי ניתן להעביר את החולה לאשפוז כפי במסגרת המסלול האזרחי. אולם הובע ספק של ממש אם יש בכך כדי ליתן מענה לצרכי הטיפולים ולספק הגנה נאותה על הציבור מפניו מסוכנותו, וזאת לנוכח פערו הסמלי והתנאים שבין המסלול הפלילי למסלול האזרחי (שם, בעמוד 1194).

מבחן זה, לצורך הגשת מטרות האשפוז הכספי נדרש אפילו כי הנאשם-חוליה-נפש ישנה את פרק הזמן המיטבי עבור הטיפול בו, לפיקר מוטב כי משך האשפוז לא יוגבל מראש באופן נורא עלול לפגום במטרת האשפוז. לשון אחר: עליה חשש כי ישום מופרץ של החיריג, יוביל לכך שה הנאשם-חוליה-נפש ישוחרר מאשפוז בשל פקיעת צו האשפוז, מקום בו צרכי הטיפולים טרם נענו והוועדה הפסיכיאטרית לא הייתה ממליצה על שחרורו בעיתוי זה.

27. מכאן להיבט שבלב העניין - אשפוז כפי איינו עונש. אי לכך אין חשיבות לעונש הקונקרטי שיכל היה להיגזר על הנאשם-חוליה-נפש. קביעת כלל גורף וטכני שלפיו תקופת האשפוז המרבית תהיה כתקופת המאסר המרבית מלמדת כי אין בחקיקה קוניתציה של השוואת האשפוז לעונש, אלא הקפדה על חירותו של הנאשם-חוליה-נפש.

זאת ועוד, לאחר שאהשפוז איינו עונש איזו המשמעות היא כי לשיקולי עונשה כמידת אשמה, גמול או הרתעה – אין חלק ונחלה ביחס לשיקול האשפוז הכספי של החולה. כך שבית המשפט הדן בעניינו של החולה נותר ללא אמות מידה או כל עזר עבור תחימת תקופת האשפוז, וממילא כל 'מספר' שבית המשפט יקבע – יהיה בגדר השערה שרירותית ותו

לא, או שמא הערכה עונשית שאינה ממין העניין (דברי ההסבר לתיקון מס' 9, בעמוד 580).

אף אילו בית המשפט יבקש לקצוב את משך האשפוז בהתאם לצורכי הטיפול של החולים ומסוכנותו – אין לפניו בשלב מתן הculo בסיס עובדתי רפואי מספק לצורך כך. זאת, בין היתר, מאחר שההילך הרפואי מטיבו הוא הליך דין-ומפתח, ולא ניתן לדעת כיצד יגיב החולים לטיפול ואימתי יתציב מצבו הנפשי (شمואל ולפמן וטל שיקד, "מידתיות האשפוז הכספי-פלילי – הצעה לפתרון שיפוטיבי היעדרתי קולחוק", רפואה ומשפט 48, 46, 49 (2015)). משכך, נדרשת בבדיקה עיתית של מצב החולים שמדובר בבדיקה רפואית. משמעו, לא ניתן לקצוב מראש אימתי يولם הטיפול (פרו' הוועדה מיום 28.3.2016, בעמוד 10). מכאן שגם מטעם זה מوطב, מלכתחילה, כי הוועדה הפסיכיאטרית היא זו שתקבע את משך האשפוז במהלך תקופת האשפוז ולא בית המשפט במעמד מתן הculo.

28. שמעות הדברים היא כי שיקול הדעת המהותי הדרוש לקביעת משך האשפוז לא ננטש, אלא מרכז הקובד שלו אינו בידי בית המשפט במועד מתן הculo, אלא בידי הוועדה הפסיכיאטרית. כאמור, במסגרת תיקון מס' 8 נקבעו אמות המידה אשר לפיהן תבחן הוועדה הפסיכיאטרית את שחרור החולים, באופן שהן משקפות את התכליות והמטרות של האשפוז הכספי בשים לב למשך האשפוז ונסיבות ביצוע העבירה בשללה ניתן צו האשפוז. עם נוספת שיקול ההחלטה ישנה זכות ערעור בבית המשפט המחויז. בכך משתמש שיקול הדעת המסור לגופים אלו כאשר השופט בוחן את זכותו של החולים לחירות לצד היכרותו עם מצבו הרפואי של החולים ומידת מסוכנותו לציבור בשלב זה (ראו: ע"ז 64836-01-19 פולני הוועדה הפסיכיאטרית – מרכז בריאות הנפש מזרע, פסקאות 7-8 (6.2.2019)). באופן זה, שיקול הדעת לעניין משך האשפוז נמסר לגופים המתאים לצורכי החלטה מיטבית.

29. אדרבה, אילו בית המשפט יפעיל שיקול דעת מהותי ויקבע במועד מתן צו האשפוז את תקופת האשפוז המרבית כתקופה הקצרה מתקופת המאסר המרבית, עלולה להתקבל תוצאה הפוכה של פגיעה נוספת בחרותו של החולים. זאת, מאחר שגם במקרה שבו הצורך הושלם, עלולה הוועדה הפסיכיאטרית לנחות שלא לשחרר את החולים בהסתמך על כך שמשך האשפוז אשר נקבע על-ידי בית המשפט, לאחר שהפעיל שיקול דעת מהותי, הוא פרק זמן של "אשפוז ראוי" בעניינו של החולים (כיצד ראוי לקבוע משפטו אשפוז פסיכיאטרי במלולפלילי, בעמוד 1191).

30. מן המקובל עולה כי הפרשנות הנכונה היא כי ברוב-רובם של המקרים יחול הכלל שלפיו בית המשפט יקבע באופן גורף וטכני את תקופת האשפוז המרבית כתקופת המאסר המרבית, ורק במקרים הנדרש יחול החraig המאפשר לקבוע תקופת אשפוז מרבית קצרה מכך. כך עולה מילוש החוק, רצון החוק ותכלית החוק.

"מעשה העבירה בוצע בנסיבות מקרים בודדים [...] במקומות חריגים ומטעמים מיוחדים שיירשמו"

31. על רקע הפרשנות ליחס שבין הכלל לחraig, יש לדקذק בפרשנות התייבה "מעשה העבירה בנסיבות מקרים בודדים [...] במקומות חריגים ומטעמים מיוחדים שיירשמו".

הצדדים חולקים אףו בשני היבטים: האחד, אופי "מעשה העבירה", אם הסעיף חל ביחס לכל עבירה – חמורה כקללה, או שמא מתייחס הוא רק ל"מעשים קללים" וודאי שלא למשיע ניסיון לרצח או רצח; השני, סוג הנסיבות, ובכלל זה, אם הסעיף מתייחס לנסיבות שהן חלק ממעשה העבירה עצמה או שמא אף לנסיבות אשר במסגרת בוצוע מעשה

32. אשר לאופי מעשה העבירה, כמפורט לעיל, החrieg הוסיף בעקבות ביקורת של חברי ועדת העבודה, הרווחה והבריאות על היוטו של הכלל גורף ונטול שיקול דעת בבית המשפט בעת מתן הצוו. להמחשת הצורך בחrieg, שבו ציינו חברי הוועדה דוגמאות ל"מעשים קלים" אשר ראיו כי עוברים בית המשפט יקבע תקופת אשפוז מרבית הקצרה מתקופת המאסר המרבי. כך למשל בדברי נציגת הסגנورية הציבורית:

"מה קורה עם אנשים שהעבירה שהם ביצעו היא קלה מאוד? אחזקת סמים, איומים. אחזקת סמים היא דוגמה טובה כי יש יחס גדול בין החומרה של העבירה לבין העונש המקורי. העונש המקורי הוא שרים שנים, אם זה בבית משפט שלום זה יהיה שבע שנים. הרעיון שבית המשפט יורה מראש על אפשרות לאשפז בכפייה אדם עד שבע שנים, רק בגלל שהוא החזיק מריחואנה, הדבר הזה, עליו הווקוח" (פרוטוקול ישיבה 238 של ועדת העבודה, הרווחה והבריאות, הכנסת ה-20, 8 (24.5.2016)).

אולם, על פני הדברים, לשון החrieg שהתווסף לחוק אינה מבחינה בין עבירה קלה לעבירה חמורה, כך שתחולת החrieg שלפיו ניתן לקבוע תקופת אשפוז מרבית הקצרה מתקופת המאסר המרבי תקופה ביחס לכל עבירה שהיא. כך גם הבהיר בדיוני ועדת העבודה, הרווחה והבריאות כאשר סוכם לבסוף להוסיף את החrieg:

"במקרים אלה, שאנו נאומרים שאנו מודים פום שהם היו חריגים ומטעימים מחדים שאוטם בית-המשפט המרכזי לרשותם, אפשר יהלוך קוצר את תקופת המאסר המרבי תשקבו על הצד העבירה ולקבוע תקופה קצרה יותר לאשפוז או טיפול. זה בא מתחש ארבעידיבית-המשפטישן קולדעת כלכל עבירה השהיא. אניאו מרטל כלכ עבירה השהיא' כי היה הפה על השולחן הסתייגות שרצה להפריד בין סוג עבירות". (פרוטוקול ישיבה 262 של ועדת העבודה, הרווחה והבריאות, הכנסת ה-20, 2 (13.6.2016) (ההדגשה הוספה – י' א')).

על כן, פשוט לשון החrieg וכוונת המחוקק הם כי החrieg עשוי לחול ביחס לכל עבירה שהיא. יחד עם זאת, כפי שארכיב בהמשך, במישור המעשי, יש טעם בעמדת המערערת כי לאופי מעשה העבירה ינתן משקל בבחינת תחולת החrieg אם לאו.

עם זאת, יבהיר כי אין מוצא לאמץ את עמדת המערערת שלפיו באופן קטגוריאי נאשם-חולה-נפש אשר הוואשם בביצוע ניסיון לרצח או רצח, לא יוכל לבוא בשעריו החrieg. לא ניתן לשולב כי בנסיבות מתאימות וחיריגות, אף במקרה זה ישוכנע בית המשפט כי התקיימו הנסיבות המקלות בהן בוצעה העבירה אשר מצדדים קביעת תקופת אשפוז מרבית קצרה מתקופת המאסר המרבי.

33. مكان, לבחינת סוג הנסיבות.

בדיוון שלפנינו, ובהשלמת טיעון שהוגשה בכתב לאחר מכן, ביקשו הצדדים ללמידה על פרשנות סוג הנסיבות

באמצעות היקש מקבעות בית משפט זה לעניין 'פתח המילוט' הקבוע בסעיף 301(ב) לחוק. בتمזית יצוין כי לפि סעיף זה, מדובר במקרה של לא-אפשרות להרשות נאסר בעבירות הרכבתן בנסיבות מיוחדות, הוואירוש בעבירה השחורה הפלותה – עבירה הרכבתן הבסיסית, וזאת בהתקיים "נסיבות מיוחדות המבנויות בעבירה השחורה הפלותה – עבירה הרכבתן הבסיסית". לעניין חיים נקבע כי הנסיבות המיוחדות בהן ניתן להתחשב הן נסיבות המתקיימות במעשה העבירה, להבדיל מנסיבות אישיות של העולה אשר אין יכולתן לקיים את הוראות 'פתח המילוט' (ע"פ 6338/20 ח'ימן מדינתיישראל, פסקה 19 (7.7.2022); ע"פ 3308/17 וחידין מדינתיישראל, פסקה 35 לפסק דינו של חברי השופט א' שטיין(15.1.2020)).

ביהיקש לעניינו, ובזהירות המתבקשת מאחר שתכליות סעיף 'פתח המילוט' האשפוז הכספי שוננות במהותן, מתקבל עלי כי סוג הנסיבות אשר נכללות בגין החരיג בעניינו הן נסיבות הכרוכות במעשה העבירה אך לא נסיבותו של עונה מעשה העבירה (כן ראו: ת"פ (מחוזיחי) 33060-04-22 מדינתיישראל פלוני, פסקה 8 (16.6.2022)). והוא אומר: המשפט ביקש ליצור 'קורלציה' בין תקופת האשפוז הכספי לבין חומרתו של מעשה הפלילי שבוצע על-ידי הנאשם-חולה-נפש. כך לדוגמה, לא ניתן להתחשב בשיקולים של עבר פלילי, נסיבות חיים אישיות ואף לא בנטילת אחריות על המעשים או הבעת חרטה על ביצועם.

34. זאת ועוד, לצורך אשפוז כפי אינו בגדר עונש. משכך, אין מקום להתחשב בשיקולים של גמול, אחריות ומידת אשמה בגין מעשה אשר ייחס לנאשם-חולה نفس. משנקבע כי חולה הנפש לא היה בר-אונשין בעת ביצוע המעשים, אז הוא אינו נשא באחריות פלילתית למעשייו וכן גם לא ראיו כי ידבק בו כתם מוסרי בגין מעשים אלו (עניין וחנן, בפסקה 6). בסוד סיג זה, ניצב הרצון להימנע מהכתימתו של העניש אדמנטו להבנה של מעשיואושלה פסול בהם, שאם לא כן – "הענשתוב של מעשה הפלילי כהענשה שהשליטו, דבר שרגשה הצדק סולבו" (ע"פ 118/53 מדלבוטני היוזה המשפטיל מממשלה, פ"ד-י 311, 281 (1956); כן ראו, יעקב בזק משפטו פסיליאטריה – אחריותו המשפטית של הולקוי בנפשו 18-22 (2006)).

בדומה, גם הפסקת ההליך הפלילי כלפי נאשם-חולה-נפש אשר נקבע כי אינו כשיר לעמוד לדין והברתו לאשפוז כפי מגבילה במידה מה את האפשרות לקיום משפט לבירור אשמו בשלב זה (עניין וחנן, בפסקאות 7-9; בש"פ 18/90 מדינתיישראל פלוני, פסקה 8 (13.2.2018))). המשמעות לעניינו היא כי בין קר ובין קר, אין לבחינת מידת האשמה או מידת האחריות של הנאשם-חולה-נפש מוקם בבחינת תחולת החרגיג.

35. המסקנה המתבקשת בגין פרשנות התיבה "מעשה העבירה בוצע בנסיבות מקרים מיוחדות בלבד", היא כי אין לפרש מקרים כלו' כמתיחשות למידת האשם של הנאשם-חולה-נפש. אחרת, ימצא כי במקרים הקבועה ה"קשה" שקבע המשפט – בדיק על מנת להימנע ממעמד טיעונים לעונש ומידון המתבסס על שיקולי עונשה, בית המשפט יערוך מעין "משפט פלילי" ויכריע האם ישן נסיבות מקרים מיוחדות בלבד בהתחשב בשיקולי עונשה.

36. אם כך, באילו מקרים אכן יהיה מדובר ב"נסיבות מקרים מיוחדות בלבד"? לטעמי, הפרשנות המתיחסת עם לשון החוק, תכליות וכוונת המשפט היא שתחולת החרגיג מיועדת למקרים נדירים, אשר למן הרגע הראשון ניכר כי חומרתו של מעשה העבירה אינה מצדיקה אשפוז כארוך תקופת המאסר המרבי. אולם מקרים, שבהם כאשר נבחן המעשה כשלעצמו – אין כל פרופורציה סבירה בין לבין תקופת האשפוז המרבי. על כן, כאמור לעיל, במישור המעשי, קשה

לחשוב על מקרה שבו בעבירה כגון רצח או ניסיון רצח קושי זה עלול להתעורר, אולם אין לשלול כל אפשרות כי כך יהיה.

37. שאלת נזורת היא מהן גבולות ה'מעשה'. ביחס לסוגיה זו, אני סבור כי ניתן להצביע קזו גבול חד וברור, אלא יש להכריע בכל מקרה ומקרה בהתאם לנסיבותו ומאפייניו הייחודיים. אולם, יש להבהיר – כי בין כה וכלה אין מקום להחדר לתוך בחינת נסיבות ה'מעשה' התחשבות בשיקולי אחריות ואשם, כפי שנקבע לעיל.

בעניינו, אין צורך להידרש ולהכריע בשאלת זו בפирוט, לאחר שהטעם להתרבות בהחלטת בית משפט המחויז' הוא כי ניתן בה משקל רב – שלא-CNDRSH – לשיקולי אשם ואחריות ולנסיבותו האישיות של הנאשם. וכך אפנה עתה.

מן הכלל אל הפרט

38. בעניינו, בית המשפט המחויז' שגה עת שהחיל את החירג הקבוע בסעיף 15(ד)(2א) לחוק טיפול בחולי נפש וקבע תקופת אשפוז מרבית קצרה מאשר תקופת המאסר המרבית, לא כל שכן לשכנר שנה אחთבלבד.

39. בפתח הדברים, יזכיר כי נקודת המוצא היא כי קביעת תקופת אשפוז מרבית אין משמעות כי החולה ישחה בהכרח במשך מ='xml version="1.0" encoding="UTF-8"?' מלא התקופה באשפוז כפי, אלא בשם כן היא – התקופה מרבית. מעט לעת, מחויבת הוועדה הפסיכיאטרית לבחון את עניינו של החולה ולקבוע, בין היתר, בהתאם לתקומות הטיפול ובשים לב למסוכנותו אם ניתן להורות על שחרורו. כך שהיא ושתפר מצבו במידה הולמת הוועדה עשויה להורות על שחרורו באשפוז, גם מבלי שהוא באשפוז כתקופת האשפוז המרבית.

40. מעשיו של הנאשם קשים עד מאד. עת שהה בדירה עם נפגעי העבירה, ניגש לפטע למטבח, שלף מן המגירה סכין ופתח במסע של דקירות ואלימות, בעוד נפגעי העבירה מתחננים שיחדל ממעשי. אולם הנאשם, אשר היה נתון במצב פסיכוטי חריף באותה העת, התהלהר בבית כההסיכון מונפת בידו, ذكر ופצע את נפגעי העבירה תוך שניות למלאת את נפשם מפניו, ללא הוועיל. בمعنى, הנאשם חתר את פני נפגע העבירה; שיסף את גרונה של נפגעת העבירה ב'; חתר את יד נפגעת העבירה א', וכמעט ש开阔 תינוק בן כמה חודשים בודדים. כתוב האישום מתאר התרחשויות מבעיטה, כאשר בכך דקות ארכוכות הנאשם סיכן את חיים של נפגעי העבירה.

לא הרחבתי בתיאור זה כדי להצביע על מידת האשם שבמעשיו של הנאשם, אלא כדי להניח את הדעת בכך שלא מדובר במקרה שבו אין כל פרופורציה סבירה בין מעשה העבירה לבין תקופת האשפוז המרבית; לא מדובר במקרה שבו למנן הרגע הראשון ניכר כי חומרת מעשה העבירה אינה מצדיקה אשפוז כאוור תקופת המאסר המרבית; ולא מדובר במקרה שבו "מעשה העבירה בנסיבות מיוחדות בלבד" כדרישת החירג לתקופת האשפוז המרבית.

41. האירועים שהתרחשו עובר למשטי הנאשם, ונסיבות חייו האישיות אשר היו ברקע להם – לא נעלמו מעניין – ואף על פי כן, בית המשפט המחויז' שגה כאשר התחשב באירועים ונסיבות אלו בבחינת תחולת גדרי החירג. אפרט.

שבועיים קודם לtrial כתוב האישום, המשיב אשר היה מודע להיותו מסוכן לציבור, ניגש מרצונו לבית החולים ואשפז את עצמו בטרם יאונה רע לאיש. ביום האירוע, סרב להשתחרר מבית החולים אשר אנשיו נאלצו להפעיל כוח על המשיב כדי לסלקו מתחומי בית החולים. בחלוף שבועות בזדמנות, המשיב שלף את הסכינופתח במסע אלימות כלפי נפגעים העבירה אשר אך באורח פלא נגמר ללא אובדן חי אדם.

אירועים אלו עמדו במקודם קביעת בית המשפט המחויז כי מעשי המשיב באים בגדري "המעשה בוצע בניסיונות מקרים במינוחך" – ובכך, טעות בידו. יתכן שנinan להבין את נטייתו האינטואיטיבית של בית המשפט המחויז לשקל את העובדה כי עבר לביצוע המעשים, המשיב שוחרר מבית החולים בגין רצונו. למורת זאת, ו王某 יש לומר מטעם זה ממש, אין לעשות כן במועד מתן צו האשפוז הוואיל ואין להתחשב בשיקולי ענישה ובכללים שיקולי אשמה ואחריות בבחינת תחולת החrieg לכלל בדבר תקופת האשפוז המרבית.

במקרה אחר בו נאשם-חוליה-נפש הכה למוות חוליה אחר בעודם מאושפזים במחלה סגורה בבית חולים לחולי נפש, פסע בית המשפט המחויז בדרך הילוכנו, וכך קבע:

"אכן, מנקודת ראותו של הנאשם ומשפחתו, הוא עשה כל שביכולתו על מנת לטפל בעצמו ובמחלתו ולמנוע את הסיכון הנשקי ממנה, אך העדר אשמה מוסרית הוא מצב הקיום בכל מקרה בו מזוכה נאשם מחמת אי שפויות. מעשי של הנאשם כללו אלימות קשה ביותר ותוצאתם הינה קיפוח חי אדם, חסר ישע בן 80, בעל משפחה, אשר נמצא את מותו בנסיבות טריות בעודו מאושפז בבית חולים לצורך קבלת טיפול. במצב דברים זה, לא ניתן לומר כי נסיבות ביצוע העבירה עניינו הן 'נסיבות מקרים במינוחך' (תפ"ח (מחוזי מרכז) 57644-07-21 מדינת ישראל נ' פלוני, פסקה 31 (7.3.2022)).

42. כך גם, בית המשפט המחויז שגה כאשרמנה את נסיבותו האישיות של המשיב בגדרי "טעמים מיוחדים" הדרושים לתחולת החrieg. כמוポート לעיל, בנסיבותיו, היה המשיב קורבן להתעללות קשה, אשר מפה צנעת הפרט אין מקום להרחב בפרטים אודוטיה,DOI אם נאמר כי מדובר בפרשיה מקוממת הכולת התעללות חריגה בהיקפה. כפי שקבע בית המשפט המחויז בהחלטתו מיום 3.5.2022, התעללות שעבר המשיב בנסיבותיו נתנתה אוטומטית בחינוי הבוגרים, ואף היותה גורם משמעותי להתרחשויות המצב הפסיכוטי שחוווה בעת ביצוע מעשי ניסיון הרצח של נפגעים העבירה.

יחד עם זאת, חרב היות נסיבותו האישיות של המשיב קשות לעיכול ומכmirות לב, אין להתחשב בהן במסגרת בחינת תחולת החrieg, לאחר שהנסיבות הבאות בשעריו כרכות במעשה העבירה להבדיל מעשה העבירה.

43. יודגש פעמיינס פעם נספת כי משמעות קביעה זו היא כי מרכז הכאב של בחינת נסיבות המקירה עבר ממועד מתן צו האשפוז בידי בית המשפט, לבחינת הוועדה הפסיכיאטרית ולאישורו של בית המשפט המחויז בשלב הערעור, מידת הצורך. בשלב זה, נשלקים זה מול זה, בין היתר, ההתקדמות הטיפולית של החולה, מסוכנותו לציבור וכן גם נסיבות ביצוע מעשה העבירה, עברו הפלילי ומשך הזמן שחלף מתחילת האשפוז.

44. הנה כי כן, עניינו של המשיב יש להחיל את הכלל הקבוע בסעיף 15(ד)(2) לחוק טיפול בחולי נפש שלפיו

תקופת האשפוז או הטיפול המרבית תהיה תקופת המאסר המרבית, הוואיל ולא התקיימו התנאים הדרושים לצורך תחולת החירג המוני בסעיף 15(2)(א) לחוק טיפול בחולי נפש, המאפשר לבית המשפט לקבוע תקופת אשפוז מרבית קצרהמתקופת המאסר המרבית.

45. לעומתו מונדרש, הרי שגם היה מקום לקבוע תקופת אשפוז מרבית הקצורה מתקופת המאסר המרבית, ואני סבור שכך, תקופת אשפוז מרבית של שנה אחת בלבד, כקביעת בית המשפט המחויז, אינה מתאימה בנסיבות העניין בהתאם למטרות האשפוז הכספי במסלול הפלילי. כזכור, המטרה העיקרית של האשפוז הכספי היא להעניק טיפול רפואי חולה לצד בוחינת מידת מסוכנותו לעצמו ולציבור. מבלתי לקבוע מסמורות, מדו"ח הוועדה הפסיכיאטרית המיוונית מיום 16.11.2022, עולה ספק אם בפרק זמן של תקופה מרבית של שנה אחת בלבד ניתן להעניק למשיב טיפול חולם. בשל צנעת הפרט אمنע מלפרט אלא אסתפק ואציין כי מדו"ח הוועדה עולה כי גם אם חל שיפור במצבו הרפואי והנפשי, דומה כי עוד נותרה כבורת דרך טיפולית עבورو. אילו אכן ישוחרר המשיב מהאשפוז הכספי במסגרת המסלול הפלילי בטרם הושלם הליך טיפולו באופן מיטבי – יצא שכרו בהפסדו. ממילא, כאמור, הכרעה בסוגיה הטיפולית מסורה לשיקול דעתה של הוועדה הפסיכיאטרית המיוונית.

כמו כן, ככל, ביחס לנאשם-חולה-נפש אשר הואשם בביצוע ניסיון לרצח או רצח, לימדנו המשפטן כי "נאשימים אלה מאופיינם ברמת מסוכנות גבוהה והנוכחה הערכתם של גורמי ביראיות והנפשיים מעשה הרצתם והחזייתם קואדומשווה אחראי לגיבוחו ולנפשו, אלימינסכלשוו" (דברי ההסביר לתיקון מס' 8, בעמוד 674). כן נקבעים הדברים בעניינו של המשיב אשר לגביו נקבע אך לאחרונה בחווות הדעת של הוועדה הפסיכיאטרית המיוונית מיום 16.11.2022 כי "המטופל מהוועדה סכנה ברמה ביןונית לאחרים".

46. נוסף על כך, בנסיבות העניין, בשים לב לחווות הדעת בעניינו של המשיב ולנוכח טיב מעשיו, כקביעת תקופת אשפוז מרבית למשך שנה אחת עלולה לפגום בעבודתה של הוועדה הפסיכיאטרית המיוונית. מלאכת האיזון בין צרכיו הטיפוליים של החולה ומידת מסוכנותו לציבור לבין שלילת חירותו בדרך של אשפוז כפוי, נמסרה על-ידי המשפטן לוועדה הפסיכיאטרית המיוונית. קציבת תקופה מרבית קצורה השנה אחת בלבד, עלולה לרוקן מתוכן את סמכויות הוועדה ולאין את תכלית עובודתה.

47. זאת ועוד אחרת, אף בית המשפט המחויז היה ער לקשיי בקביעת תקופת אשפוז מרבית קצורה למשך שנה אחת בלבד, מאחר שתקופה זו נשאת בחובה "חשש שהנאשם [המשיב – י' א'] ישוב על מעשיו" כלשונו, אלא שלדידיו המענה לכך מצוי, בין היתר, ב"סמכוות האזרחות" של הפסיכיאטר המחויז לחתורת אשפוז" בדבריו.

אולם, דומה כי בcourt בית המשפט המחויז לא נתן דעתו כדבוקו לפערם המהותיים בין סמכויות האשפוז במסלול האזרחי לבין המסלול הפלילי, כמוポート לעיל. כך בייחוד לנוכח העובדה כי בעוד שאינטראס החולה וainteras הציבור נשמרים במסלול הפלילי על-ידי קר שלצורך שחרור החולה משפוז נדרשת החלטת הוועדה הפסיכיאטרית אשר גם עליה ישנה זכות ערעור לבית המשפט המחויז, הליך שכזה אינו קיים במסלול האזרחי אשר בו די בהחלטת המנהל הרפואו של בית החולים כדי לשחרר את החולה משפוז. יתר על כן, גם אם הוועדה הפסיכיאטרית אכן תדוע בעניינו של החולה במסלול האזרחי, אין בהכרח הזכיה להעמיד לרשותה במסלול האזרחי את כל המידע בעניינו של החולה, ובכלל זה מידע על מידת המסוכנות הנש��פת ממנו (ראו: תקנה 49 לתקנות טיפול בחולי נפש, התשנ"ב-1992). רוצה לומר, בנסיבות אלו, אין להסתמך על אפשרות האשפוז במסגרת המסלול האזרחי כחלופה

לאשפוז במסלול הפלילי. גם מטעם זה תקופת אשפוז מרבית למשך שנה אחת, אינה מתאימה בעניינו של המשיב.

48. אשר על כן, בהינתן האמור לעיל, בעניינו של המשיב יש להורות כי צו האשפוז יחול בהתאם לכל הקבוע בסעיף 15(ד)(2) לחוק טיפול בחולי נפש שלפיו תקופת האשפוז או הטיפול המרבית תהיה תקופת המאסר המרבית.

סוף דבר

49. אציג אפוא לחבריי כי נקבעת הערעור כך שתקופת האשפוז המרבית בעניינו של המשיב תהיה כתקופת המאסר המרבית - 20 שנים, ואין הצדקה לקביעת תקופת אשפוז מרבית קצרה מכך.

אשר ואציג כי עבini לנו בתקופת אשפוז מרבית, אשר כשמה כן היא - מרבית. במצבות המחוקק, עניינו של המשיב יבוא מעת לעת בפני הוועדה הפסיכיאטרית המיוחדת, אשר בהתאם למצבו הנפשי והטיפולי ובשים לב מידת מסוכנותו, עשויה להתריר את חברי האשפוז עוד לפני מלאו ימי תקופת האשפוז המרבית.

אוסיף ואחותום כי אאמין בכל יום בו שוהה נאשם-חולה-נפש באשפוז כפי חירותו מוגבלת וכבודו נפגע, אולם בכל יום שכזה אני תקווה כי עושה הוא צעד נוספת במסלול הטיפול לעבר שיקומו ושלובו מחדש בחברה, ללא שנש��פת ממנו סכנה לעצמו ולהזלותו.

שפט

השופט א' שטיין:

אני מסכימם.

שפט

השופט י' כשר:

אני מסכימעם חברי, השופט אלרון, כי נסיבות ביצוע העבירה במקרה דנן, כפי שתוארו בפסק דין (ופסקה 18 לפסק דין של בית המשפט קמא), אינן מהוות "נסיבות מקלות במיעוד", כמפורט בהוראות סעיף 15(ד)(2)א לחוק טיפול בחולי נפש, התשנ"א - 1991(להלן: החוק), וזאת לאור תכליתו. לפיכך, מסכים אני גם עם קביעתו של חברי לעמוד 17

השופט אלרון כי דין הערעור להתקבל במובן זה שתקופת האשפוז המרבית בעניינו של המשיב תהיה כתקופת המאסר המרבית, קרי - 20 שנים.

יחד עם זאת, אבקש להעיר כי נסיבות ביצוע העבירה מהסוג אליו התייחס בית המשפט كما בפסקה 18 לפסק דין, יכול שיובאו בחשבון על ידי הוועדה הפסיכיאטרית בדיונה, בשקללה את "נסיבותה העירשה בשל הנזקואה אשפוזו והטיפול הרפואי", כמשמעותו בסעיף סעיף 28אלווק. זאת, כמובן, מבלתי שביע ערכיצ'על וועדה הפסיכיאטרית המכידת שתשדרון בעניינו של המשיב לשיקול אThetaיוקוליה.

שפט

הוחלט כאמור בפסק דין של השופט י' אלרון.

נוסח ערוך - פורסם היום, כ"ב בסיוון התשפ"ג (11.6.2023).

שפט

שפט

שפט